MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII ŞTIINȚIFICE

P R O G R A M A

PENTRU EXAMENUL NAȚIONAL DE DEFINITIVARE ÎN ÎNVĂȚĂMÂNT

DISCIPLINA DE EXAMEN:
LIMBA ŞI LITERATURA RROMANI MATERNĂ

2015

PREZENTARE

Programa se adresează profesorilor pentru învățământul gimnazial şi liceal din unitățile şcolare cu limba de predare rromani sau celor care predau limba rromani în unități de învățământ în care predarea se face într-o altă limbă decât limba maternă rromani (româna, maghiara, turca etc.), care s-au înscris şi vor susține examenul de definitivare în învățământ.

La elaborarea programei s-au avut în vedere următoarele principii:

- principiul continuității formării inițiale şi continue, realizat prin evoluție în carieră şi dezvoltare profesională;
- principiul coerenței modular-tematice a programei, asigurat prin articularea proiectării ei, prin modul de elaborare a competențelor generale şi specifice, prin modul de selectare a conținuturilor ce vor face obiectul evaluărilor vizate, prin diversitatea formelor şi a strategiilor evaluative sugerate pentru a fi utilizate în contextul acestor examinări;
- principiul adecvării şi armonizării finalităților şi a conținuturilor învățământului gimnazial şi liceal românesc şi ale celui cu predarea în limba maternă rromani / a disciplinelor de limba, istoria şi tradițiile rromilor, cu direcțiile şi spiritul schimbărilor din societate;
- principiul optimizării şi inovării activității în învățământul gimnazial şi liceal, prin asimilarea celor mai noi achiziții din ştiințele educației şi din ştiințele conexe.

Programa pentru examenul național de definitivare în învățământ a profesorilor din învățământul gimnazial şi liceal cu predare în limba rromani sau cu predarea limbii rromani, a istoriei şi tradițiilor rrome în unități de învățământ în care procesul educațional se desfăşoară în altă limbă decât limba maternă rromani (româna, maghiara, turca etc.) vizează competențe abordabile din perspectiva dimensiunii cognitive, procedural-aplicative şi atitudinale şi propune o tematică ce corespunde tendințelor în evoluția disciplinelor.

Ea este structurată pe două secțiuni:

- *secțiunea 1* – **discipline de specialitate** (Limba şi literatura rromani);
- *secțiunea 2* – **metodica predării disciplinei de specialitate** (Metodica predării limbii şi literaturii rromani);

COMPETENȚE GENERALE

- ***competențe în specialitate** la: **Limba şi literatura rromani**:*
  1. de a utiliza adecvat conținutul ştiințific propriu disciplinelor de examen;
  2. de a aplica în situații educaționale concrete conținutul ştiințific, valorizând valențele formative;
  3. de a integra conținuturile de specialitate în contextul altor ştiințe, argumentând şi promovând strategii activ – participative de învățare;
  4. de a produce corelații inter-/ intradisciplinare, prin utilizarea unor tehnici eficiente de activitate intelectuală, stimulând creativitatea şi inovația în plan profesional.

- ***competențe didactico-metodologice aferente predării la ciclurile gimnazial şi liceal a disciplinei Limba şi literatura rromani**:*
  1. de a prelucra conținuturile ştiințifice specifice disciplinelor de examen, prin aplicarea în situații educaționale variate, specifice învățământului gimnazial şi liceal;
  2. de a valorifica conținuturile metodicilor de specialitate, în vederea formării la elevi a competențelor - cheie şi transversale;
  3. de a realiza conexiuni intra-/ interdisciplinare, în contexte educaționale specifice învățământului gimnazial şi liceal ;
  4. de a opera cu conținuturile metodicilor de specialitate pentru luarea unor decizii care să conducă la reglarea (dezvoltarea/ ameliorarea) componentelor procesului instructiv – educativ.

Competențele specifice ce derivă din competențele generale vor fi prezentate în cadrul fiecărei secțiuni a programei.

Programa generală este structurată pe 2 secțiuni, corelate cu structura subiectului la proba scrisă:

- **secțiunea 1** – *disciplina de specialitate* (Limba şi literatura rromani);
- **secțiunea 2** – *metodica predării disciplinei de specialitate* (Metodica predării limbii şi literaturii rromani);

SECȚIUNEA 1 – DISCIPLINA DE SPECIALITATE (LIMBA ŞI LITERATURA RROMANI)

I. LIMBA ŞI LITERATURA RROMANI

A. COMPETENȚE SPECIFICE:

Candidații vor dovedi formarea următoarelor competențe specifice:

1.1. identificarea temei şi a modului de reflectare a acesteia în textele studiate;
1.2. identificarea şi analiza principalelor componente de structură, de compoziție şi de limbaj specifice textului narativ;
1.3. identificarea şi analiza principalelor componente de structură şi de limbaj specifice textului dramatic;

1.4. identificarea şi analiza elementelor de compoziţie şi de limbaj în textul liric;

2.1. utilizarea normelor ortografice, ortoepice, de punctuaţie, morfosintactice şi folosirea adecvată a unităţilor lexicosemantice, compatibile cu situaţia de comunicare;
2.2. utilizarea relaţiilor de sinonimie, antonimie, omonimie, polisemie în organizarea mesajului scris;

3.1. elaborarea unei argumentări scrise pe baza textelor studiate;
3.2. utilizarea unui lexic diversificat, recurgând la categoriile semantice studiate şi la mijloacele de îmbogăţire a vocabularului, pentru exprimarea nuanţată;

4.1. utilizarea categoriilor gramaticale învăţate, în diverse tipuri de propoziţii, prin folosirea unor tehnici eficiente de activitate intelectuală;
4.2. identificarea organizării morfologice şi sintactice a textelor realizând corelaţii inter-/ intradisciplinare.

B. TEMATICA

I. Limba rromani

1. Limba rromani comună şi teoria straturilor dialectale de evoluţie istorică

Limba rromani comună. Teoria celor trei straturi dialectale rrome de evoluţie istorică. Dialectele rrome din spaţiul geografic rromânesc şi relaţia lor cu cele trei straturi dialectale rrome: *Stratul I* (dialectul rromilor "ursari", "spoitori" şi "carpatici"), *Stratul II – III* (dialectul rromilor "căldărari", "geambaşi", "lovari"). Analizarea la prima vedere a unui text dialectal rrom (căldărăresc, spoitoresc, ursăresc, carpatic – din România – sau a unui text dialectal provenit dintr-un alt spaţiu geografic) din perspectiva caracteristicilor grafice/ redacţionale fonetice, lexicale, morfologice şi sintactice.

2. Fonetică şi fonologie

Sistemul vocalic şi consonantic al limbii rromani. *Transformări* (accidente, alterări) *fonetice*: afereza, anaptixa/ epenteza, apocopa, asimilarea, asurzirea (afonizarea), contragerea, dobândirea atipică a aspiraţiei, eliziunea, haplologia, metateza, paragoga, pierderea aspiraţiei, proteza, sincopa ş.a. Trecerea lui *v* în semiconsoana *w* şi efectele sale. Trecerea grupurilor *-vn-* şi *-pn-* în *-mn-/ -m-* şi efectele sale. Trecerea, în dialectul rromilor căldărari, a vocalei *-i-* în varianta fonetică *-ï-*, respectiv, trecerea lui *-e-* în *-ë-*. Opoziţiile *ćh/ ś* şi *ʒ/ ź*. Valorile semantice ale vocalelor *a* şi *o* în dihotomia "apropiere/ depărtare". Alfabetul oficial al limbii rromani. Valorile literelor postpoziţionale *-q-*, *-θ-* şi *-ç-*. Diftongii.

3. Vocabular

Vocabularul fundamental şi masa vocabularului. Sensul propriu şi sensul figurat. Relaţii semantice între cuvinte (sinonime, antonime, omonime). *Structura lexicală a limbii rromani comune*. Lexicul rrom: *indian, prebalcanic* (elemente afgane, persane, armeneşti, osete, gruzine, kurde etc.), *balcanic* (elemente turceşti, greceşti, sud-slave/ bulgăreşti şi sârbeşti/ româneşti), *neologic*. Elemente rrome cu origine necunoscută în limba rromani comună. *Modalităţi de îmbogăţire a lexicului limbii rromani comune* (1. mijloacele interne de îmbogăţire (derivarea – cu sufixe şi prefixe - şi compunerea); 2. mijloacele externe de îmbogăţire: împrumuturile şi calcul lingvistic). Rolul sufixelor –pen /-mos, -ar/-ăr-, -lin, -no, -utno, -(v)alo, -utro, -isar-/-izel ş.a. Perspectiva creaţiilor independente în limba rromani. Principiile moderne de lexicalizare a limbii rromani. *Lexicografie.* Tehnica de redactare lexicografică utilizată în elaborarea glosarelor, lexicoanelor, vocabularelor şi a dicţionarelor rrome.

4. Morfologie Obiectul morfologiei. 1. Părţile de vorbire *flexibile*: *articolul* (hotărât şi nehotărât), *substantivul*: tipuri de substantive; *articolul*; *adjectivul*: tipuri de adjective; *pronumele*: tipuri de pronume; *numeral*: tipuri de numerale; *verbul*: conjugarea verbului rrom (moduri, timpuri, persoane, număr), conjugarea verbelor împrumutate, ce conţin suf. - isar-; verbe tematice şi atematice. 2. Părţi de vorbire *parţial flexibile*: *adverbul*; 3. Părţi de vorbire *neflexibile: postpoziţia, prepoziţia, conjuncţia, interjecţia*.

5. Sintaxă

Părţile de propoziţie: subiectul, predicatul, atributul, complementul, elementul predicativ suplimentar. Sintagma. Propoziţia: tipologia propoziţiilor neîncadrate; tipologia propoziţiilor încadrate în frază: subordonate necircumstanţiale; subordonate circumstanţiale. Fraza: tipuri de fraze.

II. Literatura rromani

A. *Cultura rromani tradiţională şi folclorul rrom*

1. *Conceptele fundamentale* şi analiza acestora: societate, comunitate, grup, etnie, stat, naţiune, minoritate naţională, prejudecată, etichetare, stereotip, distanţă socială, excludere socială, discriminare, rasism, politică pozitivă/măsură afirmativă, capital uman, capital simbolic, identitate, imagine socială, imagine de sine, stimă de sine, stigmat social, asimilare/aculturaţie, separare, segregare, integrare socială, incluziune socială, interculturalitate, multiculturalism, transculturalitate, incluziune etno-educaţională, autonomie culturală, federalism cultural, globalizare, localism etc.

2. Rădăcinile culturale ale rromilor: cultură şi civilizaţie veche indiană: *Cadrul istorico-geografic de formare a civilizaţiei vechi indiene şi date generale despre India.* Lecţiile Indiei. *India predravidiană şi India dravidiană. India ariană.* Realităţile culturale şi lingvistice din vechea Indie - locul de obârşie a proto-rromilor. *India vedică. De la India vedică la India brahmanică. India upanişadică. India hinduistă. India buddhistă. India jainistă. India epopeilor. India clasică.* Rromii şi limba rromani în context indian. Originea poporului rrom - *realitate şi legendă (Kanauj).* Teorii privind exodul proto - rromilor din

spaţiul vechi indian. Drumul proto-rromilor spre Europa *(dovezi lingvistice, repere istorico-geografice, argumente etnologice etc.)*. Cultura tradiţională indiană şi cultura tradiţională rromă – *moşteniri culturale.*

3. *Determinări istorice ale identităţii rromilor din România: sclavia*, *Dezrobirea*, *perioada interbelică* şi începuturile mişcării rromilor, Holocaustul/*O Samudaripen*, rromii în *perioada regimului socialist*, rromii în *prezent*, *perspective de viitor*: rromii ca cetăţeni, grup social vulnerabil, minoritate naţională, naţione non-teritorială.

4. *Cultura materială a rromilor - meşteşug şi reprezentare:* Coordonate istorice şi premise metodologice ale heteroidentificării. Prelucrarea metalelor. Prelucrarea lemnului. *Meserii pierdute*: Prelucrarea osului. Prelucrarea pieilor de animale. *Între emblematic şi stigmatizant*: Lăutăria. Magia.

5. *Identitatea spirituală a rromilor*: *Nomadismul* – model cultural şi strategie de supravieţuire: fond psihologic şi practică socială. Nomadism şi sedentarism. Semnificaţii de fond cutumiar. Perspective istorice asupra migraţiei. Migraţia rromilor - fenomen contemporan. *Familia extinsă* – model de auto-identificare. Politeţea rituală. *Tipologii şi structuri conceptuale ale dinamicii înrudirii*. *Dreptul cutumiar*: divanul, *kris rromani*: judecata de pace, formele de control şi sancţiune socială/divină. *Obiceiurile din ciclul familial sau riturile de trecere* (generalităţi, structuri magico-ritualice): naşterea, nunta, moartea. *Limbaje rituale premaritale şi nupţiale*. *Rromanipen*-ul şi mistica purităţii. *Naşterea, copilul şi treptele iniţiatice*. Modele educaţionale de referinţă. *Imagini ale morţii şi cutume funerare*. *Elemente de magie şi astrologie*. *Complexe ritualice/sărbători din ciclul calendaristic*: a) specifice romilor (legarea ploilor, Joia Verde, Herdelezi/Gurbanul/Paştele spoitoresc); b) la care actanţii sunt rromi (Vasilca, Paparudele); c) comune cu nerromii, dar cu elemente specifice (Anul Nou, Crăciunul, Lăsata Secului, Paştele etc.). *Modele de gândire*: spaţiu şi timp, dualism, asimilare şi delimitare faţă de valorile religioase; credinţe şi mituri; complexe şi practici magico-ritualice şi relaţia cu supranaturalul; conturarea unui posibil sistem axiologic (forme, valori, factori determinanţi). *Elemente de port tradiţional* (diferenţieri pe subgrupuri). *Tipuri de relaţii intra- şi extra-comunitare*. *Pattern-uri* care formează imaginile autoreferenţiale. *Modele de viaţă comunitară* în zone compacte şi mixte în mediul rural şi urban. *Conservare şi evoluţie*: mutaţii şi factori determinanţi.

6. *Folclorul rrom*: Tipologie – specii folclorice: *folclor ritual* (*legat de riturile de trecere*: cântecul/oraţia de nuntă, strigătura de nuntă, cântecul de leagăn, bocetul; *legat de sărbătorile calendaristice*: colinda, cântecele de Anul Nou: capra, ursul; *legat de magia reparatorie*: cântecul de legare a ploii, cântecul Paparudei sau *atributivă*: descântecul, zicerile de Herdelezi/ Gurban/ Paştele spoitoresc, cântecul Vasilcăi) şi *folclor neritual* (miturile, basmul, povestirea, balada, cântecul liric, ghicitorile, zestrea paremiologică: proverbe, zicători). Folcloristica rromă (Constantin Băţălan). *Analiza textului folcloric rrom*.

B. Literatura rromani cultă

1. *Literatura rromani în context internaţional*: *Literatura rromilor în fosta URSS şi în statele apărute după destrămarea acesteia* (Rusia, Bielorusia, Ucraina, Moldova şi Letonia). *Literatura rromilor în fosta Iugoslavie şi în statele succesoare ei* (Macedonia, Serbia şi Muntenegru, Bosnia - Herţegovina, Croaţia, Slovenia). *Literatura rromilor în: Bulgaria, România, Ungaria, Cehia şi Slovacia, Polonia, Austria, Germania, Elveţia, Italia, Franţa, Spania, Marea Britanie, Suedia şi Finlanda.* Experienţa teatrelor rrome "Romen" (URSS), "Phralipen" şi TKO (Macedonia, ulterior Germania).

2. *Exemplificări din creaţiile autorilor rromi din diferite ţări*: O Dragano le Trumpesqo - Jevremović (*Austria*), Jorge Bernal (*Argentina)*, Vejo Baltzar *(Finlanda)*, Mateo Maximoff, Dragana Stefanović *(Franţa)*, Santino Spinelli *(Italia)*, Rajko Djurić (Iugoslavia, Germania, Serbia), Kujtim Paćaku (Kosovo), Slobodan Brebeski, Bairam Haliti (Serbia), Leksa Manuś *(Letonia),* Eslam Drudak, Dizoran Zekir *(Macedonia),* Donald Kenrick, Gratan Puxon *(Marea Britanie)*, Galjus Orhan *(Olanda),* Bronisława Weis = Papuśa, St. Stankievicz = Stahiro *(Polonia),* E. Cervenaková, Tera Fabianová, Bartolomej Daniel *(Republica Cehă*), Dezider Banga, A. Horvatová *(Republica Slovacă)*, Al. Pankov, Nina Vinkova, Romka Demeter *(Rusia)*, Katarina Taikon *(Suedia)*, Bari Károly, Daróczi Choli Jóysi *(Ungaria)*.

3. *Literatura rromani şi despre rromii din România. Scriitori români care au scris despre rromi*: Vasile Alecsandri, Dimitrie Bolintineanu, Cezar Bolliac, Mihail Sadoveanu, Ion Agârbiceanu, Zaharia Stancu, Mircea Eliade, Vasile Voiculescu, Eugen Barbu etc. *Scriitorii rromi şi creaţia lor*: Gh. Păun-Ialomiţeanu, Luminiţa Mihai Cioabă, Alexandru Ruja-Gribussy, Irina Gabor-Zrinyi, Ştefan Fuli, Gelu Măgureanu, Mircea Lăcătuş, Delia Grigore, Valerică Stănescu etc.

C. BIBLIOGRAFIE

I. Limba rromani

Sarău, Gheorghe **2009**, *Struktùre rromane ćhibăqe. Structuri ale limbii rromani,* Bucureşti: Editura Universităţii din Bucureşti, 172 p.

Sarău, Gheorghe **2004**, *Rromani leksikologìa (Lexicologie rromă)*, Bucureşti: Editura Universităţii din Bucureşti, 138 p.

Sarău, Gheorghe **2002**, *Limba rromani (Morfologie şi sintaxă),* Bucureşti: Universitatea Bucureşti, CREDIS, 232 p.

Sarău, Gheorghe **2002**, *Stilistica limbii rromani în texte (Antologie de traduceri şi redactări). I stilìstika e rromane ćhibăqi teksturenθe (Amboldimatenqi aj redakcienqi antològia)*, Bucureşti: Universitatea Bucureşti, Editura CREDIS, 152 p. + 142 p. = 294 p. [curs bilingv destinat studenţilor rromi de la secţia de învăţământ deschis la distanţă " institutori – profesori de limba rromani";v. şi www.edu.ro

Sarău, Gheorghe **2008**, *Curs practic de limba rromani pentru toţi,* Bucureşti: Sigma [Colecţia „Biblioteca rromă, nr. 8], 208 p., cu CD şi cheia exerciţiilor.

Sarău, Gheorghe **2008**, *Rromii. Incursiune în istoria şi limba lor,* Bucureşti: Editura Sigma, 206 p. [Colecţia Biblioteca Rromă, nr. 7].

Sarău, Gheorghe **2001**, *Rromii şi limba rromani în context indian,* în cursul universitar "Mircea Itu şi Julieta Badiu: *Cultură şi civilizaţie indiană* ", Bucureşti: CREDIS, p. 127 - 146 [capitol preluat, în adaptare, din lucrarea: Gheorghe Sarău, *Rromii, India şi limba rromani* (Bucureşti: Kriterion, 1998).

*** **Manualele** de *Limba şi literatura rromani pentru clasele I-IV* şi pentru cl. *V-X, editate în perioada 2005- 2015*:
Sarău, Gheorghe; **Cordovan**, Ionel; **Stănescu**, Camelia **2015**, *Limba şi literatura rromani. Manual pentru clasa **I***. I rromani ćhib thaj i literatùra vaś i jekhto klàsa, Bucureşti: Editura Sigma, P I + P II şi variantă electronică.
Sarău, Gheorghe **2005**, *Limba şi literatura rromani. Manual pentru clasa **I***. I rromani ćhib thaj i literatùra vaś i jekhto klàsa, Bucureşti: Editura Sigma, 64 p. [reeditări anuale, stereotipe].
Sarău, Gheorghe şi **Stănescu**, Camelia **2005**, *Limba şi literatura rromani: manual pentru clasa a **II**-a.* I rromani ćhib thaj i literatùra vaś i dujto klàsa, Bucureşti: Editura Sigma, 64 p. [reeditări anuale, stereotipe].
Mărcuş, Olga **2005**, *Limba şi literatura rromani. Manual clasa a **II**-a. I rromani ćhib vaś o duijto berś,* Bucureşti: Editura Es Print '98, 64 p. [Redactor şi referent pentru limba rromani: *Gheorghe Sarău*].
Sarău, Gheorghe **2005**, *Limba şi literatura rromani. Manual pentru clasa a **III**-a.* I rromani ćhib thaj i literatùra vaś i trinto klàsa, Bucureşti: Editura Sigma, 104 p. [reeditări anuale, stereotipe].
Nuică, Elena, **Duroi**, Ionica; **Stoica**, Mantu **2006**, *I rromani ćhib thaj literatùra vaś i **IV**-to klàsa. Manual de limba şi literatura rromani pentru clasa a IV-a*, Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, R.A., 160 p. [Redactor şi referent pentru limba rromani: *Gheorghe Sarău*].
Sarău, Gheorghe **2006**, *Limba şi literatura rromani. Manual pentru clasa a **IV**-a. I rromani ćhib thaj i literatùra (vaś i śtarto klàsa)*, Bucureşti: Editura Sigma, 104 p. [reeditări anuale, stereotipe].
Gheorghe Sarău **2007**, *Limba şi literatura rromani pentru anul **V** de studiu. I rromani ćhib thaj i literatùra vaś o panʒto siklŏvipnasqo berś)*, Bucureşti: Editura Alpha MDN, 118 p. Finanţator: Reprezentanţa UNICEF în România.
Ionel Cordovan şi Palfi Noemi **2008**, *Manual de limba şi literatura rromani*, *clasa a **VI**-a,* Bucureşti: Editura Vanemonde, 104 p. [referent şi redactor pentru limba rromani: Gheorghe Sarău]. Finanţator: Reprezentanţa UNICEF în România.
Moise Gabriela, Marius Căldăraru, Gheorghe Sarău **2008**, *Manual de limba şi literatura rromani, clasa a **VII**-a*, Bucureşti: Editura Vanemonde, 104 p. Finanţator: Reprezentanţa UNICEF în România.
Jupiter Borcoi, Gheorghe Sarău, Nicolae Pandelică, **2009**, *Manual de limba şi literatura rromani, clasa a **VIII**-a*, Bucureşti: Editura Vanemonde, 114 p. Finanţator: Reprezentanţa UNICEF în România.
Sarău, Gheorghe **2006**, *Limba şi literatura rromani. Manual pentru clasa a **IX**-a. I rromani ćhib thaj i literatùra (vaś i enăto klàsa)*, Bucureşti: Editura Sigma, 200 p. [reeditări anuale, stereotipe].
Sarău, Gheorghe; Cordova, Ionel **2011**, *I rromani ćhib thaj i literatùra vaś o deśto siklŏvipnasqo berś.* Limba şi literatura rromani. Manual pentru anul **X** de studiu, Bucureşti: Vanemonde, 116 p. [Finanţator: Reprezentanţa UNICEF în România].

*** **Dicţionare**
Sarău, Gheorghe **2012**, *Dicţionar român-rrom*. Colecţia „Biblioteca rromă" – nr. 9, Bucureşti: Editura Sigma, 288 p.
Sarău, Gheorghe **2006**, *Dicţionar rrom - român,* Bucureşti: Editura Sigma, 224 p.
Sarău, Gheorghe **2000**, *Dicţionar rrom - român,* Cluj Napoca: Editura Dacia, 232 p.

II. Literatură rromani
A. *Cultura rromani tradiţională şi folclorul rrom*
Achim, Viorel **1998**, *Ţiganii în istoria României*, Bucureşti: Editura Enciclopedică.
Andreescu, Gabriel **2004**, *Naţiuni şi minorităţi*, Editura Polirom, Iaşi.
Băţălan, Costică **2002**, Rromane taxtaja. Nestemate din folclorul rromilor, Editura Kriterion, Bucureşti – Cluj, Colecţia "Biblioteca rromă" nr. 9, 220 p.
Benbassa, Esther; **Attias**, Jean-Christophe **2005**, *Ura de sine*, Editura Est, Bucureşti.
Bruna, Zani; **Palmonari**, Augusto (coord.) **2003**, *Manual de psihologia comunităţii*, Editura Polirom, Iaşi.
Burtea, Vasile **2002**, *Rromii în sincronia şi diacronia populaţiilor de contact,* Bucureşti: Editura Lumina Lex.
Cernat, Vasile **2005** *Psihologia stereotipurilor*, Editura Polirom, Iaşi.
Chiciudean, Ion; **Halic**, Bogdan Alexandru **2003,** *Imagologie. Imagologie istorică*, Editura comunicare.ro, Bucureşti.
Constantinescu, Barbu Dr. **1878**, *Probe de limba şi literatura ţiganilor din România*, Bucureşti.
Constantinescu, Barbu **2000**, *Probe de limba şi literatura rromilor din România*, Bucureşti- Cluj: Kriterion, 240 p. [Reeditarea ediţiei din anul 1878; Ediţie îngrijită de: Gheorghe Sarău, Corneliu Colceriu şi Dana Dudescu. Notă asupra ediţiei: Gheorghe Sarău; Prefaţa: Adina Potochin; Normalizarea textelor în alfabetul limbii rromani comune: Corneliu Colceriu, Dana Dudescu, Gheorghe Sarău, studenţii Alin Bucă şi Nyitrai Reka.Versificarea cântecelor în limba română: Letiţia Mark, Adina Potochin, Claudia Cioc, Gheorghe Sarău [Biblioteca rromă nr. 6].
Copoiu, Petre **1996**, *Rromane paramićă*, Bucureşti: Editura Kriterion.
Curelaru, Mihai **2006**, *Reprezentări sociale*, Editura Polirom, Iaşi.
Dumitrescu, Doru; **Căpiţă**, Carol; **Manea**, Mihai /.../ [coord.:] **2008**: *Istoria minorităţilor naţionale din România.* Material auxiliar pentru profesorii de istorie", Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, R. A., 280 p..
Etzioni, Amitai **2002**, *Societatea monocromă*, Editura Polirom, Iaşi.
Ferreol, Gilles; **Jucquois**, Guy **2005**, *Dicţionarul alterităţii şi al relaţiilor interculturale*, Editura Polirom, Iaşi

Fraser, Angus **1992**, *The Gypsies*, London: Blackwell Publishers Ltd.
Furtună, Adrian-Nicolae, **Grigore**, Delia, **Neacşu**, Mihai 2007, *Rromii în căutarea stimei de sine*, Bucureşti: Centrul Rromilor "Amare Rromentza" – Editura Vanemonde.
Gavreliuc, Alin **2006**, *De la relaţiile interpersonale la comunicarea socială. Psihologia socială şi stadiile progresive ale articulării sinelui*, Editura Polirom, Iaşi.
Grigore, Delia **2001**, *Curs de antropologie şi folclor. Introducere în studiul elementelor de cultură tradiţională ale identităţii rrome contemporane*, Bucureşti, Universitatea Bucureşti: Editura CREDIS, 182 p.;v. şi www.edu.ro
Hancock, Ian F. **2002**, *We are the Romani People / Ame sam e rromane džene*, Hatfield: University of Hertfordshire Press.
Ionescu, Vasile **2000**, *Robia ţiganilor în Ţările Române. Moldova. Rromii din România – studii şi documente istorice*, Bucureşti: Editura Centrului rromilor pentru politici publice „Aven amentza".
Itu, Mircea **2003**, *Cultură şi civilizaţie veche indiană*, Prefaţă: Gheorghe Sarău, Bucureşti, Editura Universităţii Bucureşti, 243 p.
Itu, Mircea; **Moleanu**, Julieta **2001**, *Cultură şi civilizaţie indiană,* Bucureşti: Universitatea Bucureşti - Editura CREDIS, 208 p.; v. şi www.edu.ro
Iacob, Luminiţa Mihaela **2003**, *Etnopsihologie şi imagologie*, Editura Polirom, Iaşi.
Kenrick, Donald **1998**, *Romii: Din India la Mediterana. Migraţia romilor*, Bucureşti: Editura Alternative, 56 p.
McGraw, Phillip C. , **2003**, *În căutarea sinelui*, Editura Curtea Veche, Bucureşti.
Mihăilescu, Vintilă **2007**, *Antropologie. Cinci introduceri*, Editura Polirom, Iaşi.
Neculau, Adrian **2004** *Manual de psihologie socială*, Editura Polirom, Iaşi.
Neculau, Adrian (coord.) **1996**, *Psihologie socială. Aspecte contemporane*, Editura Polirom, Iaşi.
Petcuţ, Petre **2015** *Romii. Sclavie şi libertate*, Centrul National de Cultura a Romilor – Romano Kher.
Petcuţ, Petre, **Grigore**, Delia, **Sandu**, Mariana **2005**, *Istoria şi tradiţiile minorităţii rromilor*, Bucureşti: Editura Sigma.
Sarău, Gheorghe **2008**, *Rromii. Incursiune în istoria şi limba lor,* Bucureşti: Editura Sigma, 206 p. [Colecţia Biblioteca Rromă, nr. 7].
Sarău, Gheorghe **1998**, *Rromii, India şi limba rromani*], [Colecţia " Biblioteca rromă", nr. 4], Bucureşti: Kriterion, 268 p.;v. şi www.edu.ro
Tarde, Gabriel **2007**, *Opinia şi mulţimea*, Editura Comunicare.ro, Bucureşti.
Zamfir, Cătălin; **Vlăsceanu**, Lazăr [coord.] 1993, *Dicţionar de Sociologie*, Editura Babel, Bucureşti.

B. Literatura rromani

Djurić, Rajko **2002**, *Istoria literaturii rrome. I hìstòria e rromane literaturaqi.* Traducător: Sorin Georgescu; referent, redactor, tehnoredactor: Gheorghe Sarău], Bucureşti: Universitatea din Bucureşti, Editura CREDIS, 182 p.; v. şi www.edu.ro
Ionescu, Vasile [selectie, note şi postfaţă de ...] **2000**, *O mie de ani de singurătate.* Rromii în proza românească, Bucureşti: Editura "Aven Amentza", 629 p. [antologie], "Restituiri" I.
Sarău, Gheorghe **1995**, *Culegere de texte în limba rromani,* [ediţia 1995 sau oricare altă ediţie ulterioară] Bucureşti: E.D.P. - R. A., 188 p.
Sarău, Gheorghe **2008**, *Bibliografie rromi,* 120 p., ca material suplimentar, pe DVD, la vol. „Dumitrescu, Doru; Căpiţă, Carol; Manea, Mihai /.../ [coord.:]: *Istoria minorităţilor naţionale din România.* Material auxiliar pentru profesorii de istorie" (Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, R. A., 280 p.).
Sarău, Gheorghe **2012**, *Cronica rromă (1990-2011). Ediţia I*, Bucureşti: Editura Universităţii din Bucureşti, 274 p.
Sarău, Gheorghe **2015**, *Bibliografia rromă (1990-2014)*, Bucureşti: Editura Universităţii din Bucureşti.
*** *Manualele de Limba şi literatura rromani pentru clasele I-IV* şi pentru cl. *V-X, editate în perioada 2005- 2015 (v. secţiunea* **Limbă rromani**)

SECȚIUNEA 2 – METODICA PREDĂRII DISCIPLINEI DE SPECIALITATE (METODICA PREDĂRII LIMBII ŞI LITERATURII RROMANI)

I. METODICA PREDĂRII LIMBII ŞI LITERATURII RROMANI

A. COMPETENŢE SPECIFICE

Candidații vor demonstra următoarelecompetențe specifice:

1.1. abordarea flexibilă a curriculumului şcolar şi analiza funcţională a conţinuturilor învăţării;
1.2. aplicarea adecvată a principiilor, a formelor şi metodelor specifice comunicării orale şi scrise;
1.3. utilizarea strategiilor specifice însușirii şi utilizării dezinvolte a normelor limbii literare;

2.1.valorificarea valenţelor educative ale textelor literare/ nonliterare utilizate în lecțiile de comunicare în limba rromani /limba şi literatura rromani din clasele gimnaziale şi liceale;
2.2. alegerea şi adecvarea strategiilor didactice de învățare- predare - evaluare în vederea formării competențelor specifice stabilite prin curriculumul pentru învățământul gimnazial şi liceal;
2.3. adaptarea demersului didactic la nevoile reale ale elevilor, prin individualizarea şi diferențierea învățării;

3.1. valorificarea corelațiilor intra-, interdisciplinare prin abordarea integrată a învățării la disciplinele *Comunicare în limba rromani/ Limba şi literatura rromani;*
3.2. argumentarea utilizării diverselor modalităţi de abordare a textului literar;

4.1. valorificarea lecturii personalizate a programei școlare în proiectarea didactică pe termen lung şi scurt;
4.2. utilizarea strategiilor adecvate de evaluare a activităţii elevilor în cadrul disciplinei *Comunicare în limba rromani/ Limba şi literatura rromani;*
4.3. conceperea unor instrumente de evaluare, analiză şi interpretarea rezultatelor în scopul optimizării acțiunii didactice.

B. TEMATICA

I. Specificul predării-învățării-evaluării limbii rromani în învățământul gimnazial şi liceal cu predare în limba rromani/ sau la clasele unde se studiază limba şi literatura rromani din învățământul gimnazial şi liceal cu predarea într-o altă decât cea maternă rromani (română, maghiară, turcă etc.)

- Specificul curriculumului pentru disciplina *Comunicare în limba rromani/ Limba şi literatura rromani* (ciclul gimnazial şi liceal);
- Influenţa fenomenelor de transfer şi de interferenţă asupra învățării şi perfecţionării cunoştinţlor de limba rromani (cu trimitere la limbi de contact: româna, maghiara, turca etc.);
- Proiectarea activităților didactice în manieră integrată;
- Modelul comunicativ-funcțional şi abordarea conținuturilor la nivelul fiecărei clase;
- Abordarea elementelor de construcție a comunicării din perspectivă funcțională, aplicativă, conform programelor școlare în vigoare;
- Specificul organizării lecțiilor de comunicare în limba rromani la nivelul claselor la care aceasta se studiază;
- Metode şi procedee specifice învățării limbii rromani, ca limbă maternă şi ca limbă nematernă;
- Forme de organizare a activităților de învățare în limba rromani; strategii de diferențiere, individualizare; învățarea prin cooperare etc. ;

II. Aspecte metodologice privind curriculumul de limba şi literatura rromani în învățământul gimnazial şi liceal

1. Comunicarea orală (receptarea mesajului oral, exprimarea orală)

- Strategii de formare a comportamentului de receptor/ emițător de mesaje orale;
- Strategii de formare a câmpului auditiv (propoziție, cuvânt, silabă, sunet);
- Strategii de învățare - predare-evaluare la disciplina *Comunicare în limba rromani/ Limba şi literatura rromani* (ciclul gimnazial şi liceal);
- Activități de învățare care contribuie la sesizarea elementelor semnificative ale unui mesaj ascultat (reluări şi rafinări ca ascultare activă/ corijări/ exemplificări la toate clasele de studiu);
- Metode şi mijloace de învățământ folosite în formarea şi dezvoltarea exprimării orale în limba rromani;
- Formarea şi dezvoltarea competențelor de comunicare în limba rromani: conținuturi şi contexte de realizare, criterii şi cerințe în exersarea exprimării corecte, respectarea normelor ortoepice.

2. Comunicarea scrisă (receptarea mesajului scris, exprimarea scrisă)

- Strategii de formare a câmpului vizual (propoziție, cuvânt, silabă, literă);
- Strategii de învățare-predare-evaluare a citit-scrisului în limba rromani la nivelul tuturor claselor gimnaziale şi liceale (metode şi procedee specifice, mijloace de învățământ);
- Specificul abordării textelor în învățământul gimnazial şi liceal, corelarea lor cu particularităţile de vârstă, acumulări etc.:
  - -Textul narativ (elaborarea planului de idei, povestirea/ narațiunea, dialogul, descrierea, personajul literar etc.);
  - Textul liric (strofa, versul);
  - Textul nonliterar.
- Organizarea textului scris, în funcție de scopul redactării:
  - Tehnica elaborării unui text scris: planul inițial, părțile componente ale unei compuneri. Contexte de realizare pentru clasele a V-a – a VIII-a;
  - Scrierea funcțională (bilet, felicitare, afiş, fluturaş, invitație, email etc.);
  - Scrierea imaginativă (pe baza unui şir de întrebări, pe baza unui suport vizual etc.);
  - Scrierea despre textul literar (povestirea, descrierea).
- Formarea deprinderilor de exprimare scrisă în învățământul gimanzial şi liceal – particularități ale însuşirii şi rafinării normelor limbii literare la nivelul tuturor claselor (ortografie şi punctuație - redactări).

3.Modalități de integrare a elementelor de construcție a comunicării în cadrul lecțiilor de *Comunicare în limba rromani/ Limba şi literatura rromani (*fonetică, vocabular, clase morfologice, sintaxă).

4. Învățarea integrată a disciplinelor *Comunicare în limba rromani/ Limba şi literatura rromani.* (Pluridisciplinaritate, multidisciplinaritate, transdisciplinaritate, interdisciplinaritate, diversitate/ alteritate/ interculturalitate; Abordarea specifică integrării la disciplinele *Comunicare în limba rromani/ Limba şi literatura rromani*).

5. Modalităţi de activizare a elevilor în lecţia de *Comunicare în limba rromani/ Limba şi literatura rromani* (Forme de organizare; strategii de diferenţiere, individualizare; învăţarea prin cooperare);

III. Evaluarea nivelului de pregătire a elevilor la *Comunicare în limba rromani/ Limba şi literatura rromani.*

- Forme/ tipuri de evaluare a rezultatelor şi a progresului şcolar;
- Metode tradiţionale şi alternative de evaluare;
- Tipuri de itemi utilizaţi în practica şcolară (nivel adecvat pentru gimnaziu şi liceu).

C. BIBLIOGRAFIE:

Cerghit, I.**1983**, *Perfecţionarea lecţiei în şcoala modernă*, E.D.P., Bucureşti.
Cristea, S. **2002**, *Dicţionar de pedagogie*, Editura Litera, Chişinău.
Dulamă, Maria Eliza **2008**, *Metodologii didactice activizante. Teorie şi practică,* Editura Clusium, Cluj-Napoca, 396 p.
Manolescu, Marin **2002**, *Evaluarea şcolară - un contract pedagogic*, 2002, Bucureşti: Editura Fundaţiei " Dimitrie Bolintineanu ", 248 p.
Markus, Olga; **Sarău**, Gheorghe **2009**, *Butăqe fiśe le studenturenqe, le siklărnenqe vi le siklŏvnenqe ka-i òra rromane ćhibăqi aj literaturaqi,* în vol. „*Gheorghe Sarău: Struktùre rromane ćhibăqe. Structuri ale limbii rromani* (Bucureşti: Editura Universităţii din Bucureşti, 172 p.)", p. 115 – 146.
Neacşu, Ion **1999**, *Instruire şi învăţare,* Bucureşti: EDP.

*** *Comunicare în limba rromani/ Limba şi literatura rromani.* Programe şcolare pentru învăţământul gimnazial şi liceal în vigoare la data concursului.
*** **Manualele** de *Limba şi literatura rromani pentru clasele I-IV* şi pentru cl. *V-X, editate în perioada 2005- 2015*:
Sarău, Gheorghe; **Cordovan**, Ionel; **Stănescu**, Camelia **2015**, *Limba şi literatura rromani. Manual pentru clasa **I***. I rromani ćhib thaj i literatùra vaś i jekhto klàsa, Bucureşti: Editura Sigma, P I + P II şi variantă electronică.
Sarău, Gheorghe **2005**, *Limba şi literatura rromani. Manual pentru clasa **I***. I rromani ćhib thaj i literatùra vaś i jekhto klàsa, Bucureşti: Editura Sigma, 64 p. [reeditări anuale, stereotipe].
Sarău, Gheorghe şi **Stănescu**, Camelia **2005**, *Limba şi literatura rromani: manual pentru clasa a **II**-a.* I rromani ćhib thaj i literatùra vaś i dujto klàsa, Bucureşti: Editura Sigma, 64 p. [reeditări anuale, stereotipe].
Mărcuş, Olga **2005**, *Limba şi literatura rromani. Manual clasa a **II**-a. I rromani ćhib vaś o duijto berś,* Bucureşti: Editura Es Print '98, 64 p. [Redactor şi referent pentru limba rromani: *Gheorghe Sarău*].
Sarău, Gheorghe **2005**, *Limba şi literatura rromani. Manual pentru clasa a **III**-a.* I rromani ćhib thaj i literatùra vaś i trinto klàsa, Bucureşti: Editura Sigma, 104 p. [reeditări anuale, stereotipe].
Nuică, Elena, **Duroi**, Ionica; **Stoica**, Mantu **2006**, *I rromani ćhib thaj literatùra vaś i **IV**-to klàsa. Manual de limba şi literatura rromani pentru clasa a IV-a*, Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, R.A., 160 p. [Redactor şi referent pentru limba rromani: *Gheorghe Sarău*].
Sarău, Gheorghe **2006**, *Limba şi literatura rromani. Manual pentru clasa a **IV**-a. I rromani ćhib thaj i literatùra (vaś i śtarto klàsa)*, Bucureşti: Editura Sigma, 104 p. [reeditări anuale, stereotipe].
Gheorghe Sarău **2007**, *Limba şi literatura rromani pentru anul **V** de studiu. I rromani ćhib thaj i literatùra vaś o panɜto siklŏvipnasqo berś)*, Bucureşti: Editura Alpha MDN, 118 p. Finanţator: Reprezentanţa UNICEF în România.
Ionel Cordovan şi Palfi Noemi **2008**, *Manual de limba şi literatura rromani*, *clasa a **VI**-a,* Bucureşti: Editura Vanemonde, 104 p. [referent şi redactor pentru limba rromani: Gheorghe Sarău]. Finanţator: Reprezentanţa UNICEF în România.
Moise Gabriela, Marius Căldăraru, Gheorghe Sarău **2008**, *Manual de limba şi literatura rromani, clasa a **VII**-a*, Bucureşti: Editura Vanemonde, 104 p. Finanţator: Reprezentanţa UNICEF în România.
Jupiter Borcoi, Gheorghe Sarău, Nicolae Pandelică, **2009**, *Manual de limba şi literatura rromani, clasa a **VIII**-a*, Bucureşti: Editura Vanemonde, 114 p. Finanţator: Reprezentanţa UNICEF în România.
Sarău, Gheorghe **2006**, *Limba şi literatura rromani. Manual pentru clasa a **IX**-a. I rromani ćhib thaj i literatùra (vaś i enăto klàsa)*, Bucureşti: Editura Sigma, 200 p. [reeditări anuale, stereotipe].
Sarău, Gheorghe; Cordova, Ionel **2011**, *I rromani ćhib thaj i literatùra vaś o deśto siklŏvipnasqo berś.* Limba şi literatura rromani. Manual pentru anul **X** de studiu, Bucureşti: Vanemonde, 116 p. [Finanţator: Reprezentanţa UNICEF în România].